

Warszawa, 9 czerwca 2020 r.

MINISTER
Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

DAS.II.072.7.2020.JJ.MZ

Pan
Adam Bodnar
Rzecznik Praw Obywatelskich

Szanowny Panie Rzeczniku,

w odpowiedzi na pismo Pana Rzecznika z 12 maja 2020 r., znak: XI.503.2.2016.Ach, w sprawie ochrony praw osób starszych, przede wszystkim chciałbym wyrazić uznanie dla działań podejmowanych przez Pana Rzecznika na rzecz wsparcia i zapewnienia bezpieczeństwa osób starszych oraz podziękować za przekazane cenne informacje.

Obecna sytuacja epidemiczna jest bez wątpienia bezprecedensowa i stanowi dla nas wszystkich wyzwanie, w związku z czym Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej na bieżąco opracowuje i dostosowuje działania do panujących warunków. Dokładamy wszelkich starań, aby szeroko rozumiane wsparcie z pomocy społecznej, dedykowane zwłaszcza do seniorom było nadal realizowane bez zakłóceń, w tym m.in. realizacja programów rządowych oraz innych świadczeń i usług senioralnych.

W odniesieniu do kwestii przeciwdziałania przemocy w rodzinie wobec osób starszych, poruszonych przez Pana Rzecznika, należy podkreślić, że sytuacja związana z obecnie panującym stanem epidemii i zasadami dotyczącymi ograniczeń w przemieszczaniu się, może być szczególnie trudna dla osób doznających przemocy w rodzinie, w tym również osób starszych. Niemniej jednak taki stan nie uzasadnia wstrzymania udzielania wsparcia dla osób narażonych na doznawanie przemocy w rodzinie, a jedynie wymusza zmianę sposobu i form udzielnej pomocy w taki sposób, aby możliwie szybko i skutecznie podjąć właściwe działania.

Osoba starsza doznająca przemocy w rodzinie, niezależnie od sytuacji związanej z rozprzestrzenianiem się koronawirusa może liczyć na pomoc i wsparcie w ramach przyjętych regulacji prawnych mających na celu przeciwdziałanie przemocy w rodzinie.

Działania na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie realizowane są m.in. w oparciu ustawę z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2020 r. poz. 218) oraz o *Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020* ustanowiony w dniu 29 kwietnia 2014 r. Uchwałą Rady Ministrów Nr 76.

Regulacje zawarte w wymienionych aktach prawnych są tak skonstruowane, aby można się do nich odwołać w przypadku wszystkich kategorii osób doznających przemocy w rodzinie, w tym kobiet, mężczyzn, dzieci, osób starszych czy osób niepełnosprawnych.

Zgodnie z ustawą osobie dotkniętej przemocą w rodzinie, w tym osobie starszej krzywdzonej przez bliskich, udziela się bezpłatnej pomocy w szczególności w formie poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego, interwencji kryzysowej i wsparcia, ochrony przed dalszym krzywdzeniem, przez uniemożliwienie osobom stosującym przemoc korzystania ze wspólnie zajmowanego z innymi członkami rodziny mieszkania oraz zakazanie kontaktowania się i zbliżania się do osoby pokrzywdzonej, zapewnienia osobie dotkniętej przemocą w rodzinie bezpiecznego schronienia w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, badania lekarskiego w celu ustalenia przyczyn i rodzaju uszkodzeń ciała związanych z użyciem przemocy w rodzinie oraz wydania zaświadczenia lekarskiego w tym przedmiocie, zapewnienia osobie dotkniętej przemocą w rodzinie, która nie ma tytułu prawnego do zajmowanego wspólnie ze sprawcą przemocy lokalu, pomocy w uzyskaniu mieszkania.

Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej od wielu lat zaangażowane jest w działania na rzecz osób starszych doznających przemocy w rodzinie. Wśród podjętych inicjatyw warto wskazać m.in. na kampanie społeczne, czy konferencję poświęconą tematyce krzywdzenia osób starszych. W trosce o bezpieczeństwo seniorów przeprowadzono w 2009 r. „Ogólnopolską Kampanię Społeczną na rzecz Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie wobec Osób Starszych i Niepełnosprawnych”, której celem było podniesienie świadomości społeczeństwa i uwrażliwienie go na zjawisko przemocy w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych.

Kontynuacją działań kampanijnych było wyprodukowanie w 2010 r., na zlecenie Ministerstwa, spotu telewizyjnego dotyczącego przeciwdziałania przemocy w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych kontynuowane. Ponadto wydano poradnik pt. „Przemoc w rodzinie wobec osób starszych i niepełnosprawnych – Poradnik dla pracowników pierwszego kontaktu”, który dedykowany był w szczególności osobom zawodowo zajmującym się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

Warto zwrócić również uwagę na kampanię społeczną zrealizowaną w 2018 r., w ramach której powstał spot telewizyjny mający na celu zwiększenie świadomości społecznej na temat bezpieczeństwa osób starszych, uwrażliwienie społeczeństwa na potrzebę reagowania, ale również zwiększanie wiedzy i świadomości osób starszych na temat ich praw.

Co więcej, w 2018 r. zorganizowana została ogólnopolska konferencja dotyczących zjawiska przemocy pn. „Bezpieczeństwo osób starszych. Profilaktyka, interwencja, pomoc”, podczas której zwrócono szczególną uwagę na bezpieczeństwo osób starszych w kontekście zachodzących w ostatnich latach procesów demograficznych związanych ze starzeniem się społeczeństwa. Uczestnicy konferencji mieli też możliwość zapoznania się z m.in. z charakterystyką zjawiska przemocy wobec osób starszych, ograniczeniami w dostępie do wsparcia spowodowanymi m.in. wiekiem, dolegliwościami, zależnością od innych oraz brakiem świadomości swoich praw.

Ponadto planuje się przystąpienie do realizacji projektu finansowanego ze środków norweskich pn. *Przeciwdziałanie przemocy wobec osób starszych i niepełnosprawnych*. Głównym celem projektu jest poprawa funkcjonowania systemu przeciwdziałania przemocy wobec osób starszych i niepełnosprawnych. Działania planowane w ramach projektu to:

1. Wykonanie diagnozy zjawiska przemocy wobec osób starszych i niepełnosprawnych
2. Opracowanie i ewaluacja modelu profilaktyki i wsparcia dla osób starszych i niepełnosprawnych, zagrożonych lub doznających przemocy w rodzinie. Model oparty będzie na współpracy lokalnych służb i będzie uwzględniał sytuację i potrzeby osób starszych i niepełnosprawnych oraz ich rodzin.
3. Przeprowadzenie kampanii społecznej, której celem będzie zwiększenie wiedzy na temat praw osób starszych i niepełnosprawnych, zwiększenie wiedzy na temat możliwości uzyskania pomocy m.in. poprzez przekazanie informacji na temat miejsc i instytucji udzielających wsparcia, zwiększenie wrażliwości społecznej, a także zmniejszenie przyzwolenia na złe traktowanie, przełamanie obojętności społecznej i zmotywowanie świadków do właściwego reagowania na przemoc.
4. Szkolenia dla pracowników „pierwszego kontaktu” realizujących zadania w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie, które będą miały na celu wzmocnienie współpracy pomiędzy przedstawicielami zaangażowanych instytucji i poprawę skuteczności pomocy osobom doświadczającym przemocy, w szczególności osobom starszym i z niepełnosprawnościami.

Uniwersalny charakter regulacji z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie sprawia, że osoby starsze doznające przemocy mają możliwość uzyskania pomocy i wsparcia

w ramach zadań realizowanych przez poszczególne szczeble administracji. np. w sytuacji zagrożenia życia lub zdrowia mogą uzyskać schronienie w specjalistycznym ośrodku wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, czy skorzystać z oferty poradnictwa specjalistycznego. Ponadto osoby stosujące przemoc w rodzinie mogą zostać objęte oddziaływaniami korekcyjno-edukacyjnymi, mającymi na celu zmianę postaw i zachowań. Uzupełnieniem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych są programy psychologiczno-terapeutyczne dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

Warto dodać, że w celu poszerzania wiedzy ogółu społeczeństwa, w tym zainteresowanych służb na temat zjawiska przemocy w rodzinie Ministerstwo zaleca przeprowadzenie badań, ekspertyz oraz analiz dotyczących zjawiska przemocy w rodzinie. Wśród grup badanych znajdują się między innymi kobiety, dzieci, osoby niepełnosprawne i osoby starsze doświadczające przemocy.

Mając na względzie, że sytuacja związana z panującym stanem epidemii może być szczególnie trudna dla osób doznających przemocy w rodzinie, w tym osób starszych, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, od początku podejmowało stosowne działania w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Ograniczenia związane z wprowadzonym stanem epidemii wymusiły zmianę sposobu i form udzielnej pomocy, czego wymagało zapewnienie bezpieczeństwa zdrowotnego zarówno osób i rodzin doświadczających przemocy, a także osób realizujących zadania w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa COVID-19.

Biorąc pod uwagę powyższe, do samorządów gminnych i powiatowych wystosowany został apel uwrażliwiający na konieczność reagowania na akty przemocy w rodzinie. W piśmie tym wyrażono pełne zrozumienie, że zapewnienie w tym okresie sprawnego funkcjonowania instytucji i organizacji samorządowych, może być szczególnie utrudnione, niemniej jednak osoby doznające przemocy w rodzinie nadal powinny mieć przekonanie, że mogą liczyć na wsparcie lokalnych instytucji działających w obszarze przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Ponadto Ministerstwo opracowało *Wytyczne dotyczące sposobu organizacji Zespołów Interdyscyplinarnych i Grup Roboczych oraz realizacji procedury „Niebieskie Karty” oraz dla pracowników socjalnych do pracy z rodzinami, które przejawiają problemy opiekuńczo-wychowawcze w związku z epidemią wirusa SARS-CoV-2*, które zostały przekazane do samorządów lokalnych za pośrednictwem służb wojewody. W wytycznych zawarto szereg wskazań dotyczących funkcjonowania zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych, a także udzielania wsparcia osobom krzywdzonym.

Wśród działań podejmowanych w przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej dotyczących udzielania wsparcia osobom doświadczającym przemocy w rodzinie, w tym również osobom starszym, w związku z konsekwencjami wynikającymi z rozprzestrzeniania się wirusa COVID-19 należy wymienić również opracowanie i przekazanie do samorządów *Instrukcji dotyczącej sposobu organizacji placówek zapewniających schronienie, takich jak: specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, ośrodki interwencji kryzysowej, ośrodki wsparcia prowadzące miejsca całodobowego pobytu, w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2.* W instrukcji znalazły się zalecenia dotyczące organizacji pracy placówek oraz organizacji życia zbiorowego osób przebywających w placówkach mające na celu zachowanie bezpieczeństwa zdrowotnego osób przebywających w ww. miejscach schronienia.

Co więcej, w odpowiedzi na prośbę Ministerstwa, wojewodowie stworzyli bazy danych dotyczących obecnego wsparcia osób doświadczających przemocy w rodzinie na poziomie lokalnym.

Za pośrednictwem służb wojewodów, wszystkie zespoły interdyscyplinarne zostały poinformowane o funkcjonowaniu bezpłatnej aplikacji *Twój Parasol*, która m.in. umożliwia szybkie wybranie telefonu alarmowego w nagłych przypadkach oraz zawiera informacje, które mogą być przydatne osobom doświadczającym przemocy w rodzinie.

Należy podkreślić, że z inicjatywy Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej zgodnie z *ustawą z dnia 16 kwietnia 2020 r. o szczególnych instrumentach wsparcia w związku z rozprzestrzenianiem się wirusa SARS-CoV-2* (Dz.U. z 2020 poz. 695) zmianie uległ zapis art. 15zuz ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, w ten sposób, że przepis, iż w okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19 nie wykonuje się tytułów wykonawczych nakazujących opróżnienie lokalu mieszkalnego, nie dotyczy orzeczeń wydanych na podstawie art. 11a ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Dodatkowo pragnę zapewnić, że Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej przy podejmowaniu działań, związanych z przeciwdziałaniem rozprzestrzeniania się COVID-19 przykłada szczególną wagę do zagrożeń jakie niesie za sobą obecna sytuacja epidemiczna dla osób starszych, przebywających w domach pomocy społecznej. Podkreślenia wymaga, że Minister Rodziny na bieżąco monitoruje sytuację, w jakiej znajdują się domy pomocy

społecznej i ich mieszkańcy oraz podejmuje stosowne działania. Cyklicznie odbywają się wideokonferencje Kierownictwa Resortu i jego pracowników z dyrektorami wszystkich Wydziałów Polityki Społecznej Urzędów Wojewódzkich, (od dnia 13 marca br. do 15 maja br. miały one miejsce codzienne, a obecnie organizowane są dwa razy w tygodniu) – podczas których omawiana jest sytuacja domów pomocy społecznej oraz potrzeby tych placówek i rozwiązywane są na bieżąco pojawiające się problemy

W celu zapewnienia stosownej pomocy i ochrony mieszkańcom dps, a także wsparcia samorządów w realizacji ich zadań własnych, związanych z prowadzeniem tych jednostek, Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wydał osiem szczegółowych instrukcji i rekomendacji, za pośrednictwem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji do wojewodów, w celu przekazania ich do organów prowadzących domy pomocy społecznej i podmiotów prowadzących placówki zapewniające całodobową opiekę osobom niepełnosprawnym, przewlekle chorym lub w podeszłym wieku.

Stosowne polecenia przekazywane były w dniach: 12 marca 2020 r., 13 marca 2020 r., 26 marca 2020 r., 30 marca 2020 r., 2 kwietnia br., 4 kwietnia br., 8 kwietnia br. oraz 5 maja br. i dotyczyły następujących kwestii:

- *opuszczania domów pomocy społecznej poza teren budynku przez mieszkańców i odwiedzin osób z zewnątrz oraz przyjmowania nowych mieszkańców;*
- *funkcjonowania domów pomocy społecznej (realizacji usług);*
- *postępowania w przypadku podejrzenia zarażenia wirusem SARS-CoV-2;*
- *postępowania w przypadku zarażenia wirusem SARS-CoV-2 u mieszkańca placówki lub personelu domu;*
- *organizacji pracy kadry domów pomocy społecznej;*
- *procedury przyjęcia nowego mieszkańca do domu pomocy społecznej.*

O ich treści szczegółowo informowano Pana Rzecznika we wcześniejszej korespondencji. Warto jednak zauważyć, że wśród przekazanych rekomendacji dotyczących domów pomocy społecznej brak było zleceń wiążących się z wyraźnym ograniczeniem praw osób tam przebywających, a więc także osób starszych. W ramach powyższych zaleceń rekomendowano między innymi informowanie mieszkańców o konieczności ograniczenia aktywności poza domem pomocy społecznej, oraz uniemożliwienie wstępu na teren obiektów domów osobom, których obecność nie jest konieczna do zapewnienia ciągłości działalności. Ponadto zalecono organizowanie w sposób szczególny życia zbiorowego osób przebywających w placówkach, poprzez ograniczenie wzajemnego kontaktu oraz unikanie spotkań grupowych.

Wskazano także na konieczność umożliwienia mieszkańcom domów pomocy społecznej kontaktu z rodzinami i siecią wsparcia poza placówką z wykorzystaniem urządzeń komunikacyjnych, a także biorąc pod uwagę wpływ obecnej sytuacji epidemicznej i związanych z nią obostrzeń oraz zmian w funkcjonowaniu tych placówek, zapewnienie mieszkańcom pomocy psychologicznej.

Przedmiotowe instrukcje są uszczegóławiane w miarę pojawiania się nowych zagrożeń, czy problemów. Analizowana jest także sytuacja epidemiczna pod kątem możliwości zmniejszenia lub zniesienia niektórych z wprowadzonych obostrzeń i jeśli tylko będzie to możliwe, zostaną podjęte kroki w celu zmiany obowiązujących wytycznych w ww. zakresie, co jest oczekiwane zarówno przez mieszkańców, jak i ich rodziny i opiekunów.

Ministerstwo realizuje także działania na rzecz osób starszych, w tym mające na celu niwelowanie poczucia samotności oraz zapewnienie bezpiecznych warunków i podtrzymywania aktywności w domach - w ramach akcji informacyjnej i edukacyjnej w zakresie:

- informowania o zagrożeniach oraz ochronie osób starszych przed koronawirusem: (np. zasady postępowania oraz wszelkie informacje dot. ochrony osobistej),
- promowania akcji wolontariackich dla seniorów oraz lokalnych społeczności dot. wspierania seniorów w codziennych czynnościach (zwłaszcza pomoc sąsiedzka w zakresie m.in. pomocy przy zrobieniu zakupów, czy zapewnieniu posiłków),
- promowania aktywności seniorów w domu (np. warsztaty i wykłady dostępne online oraz filmy z ćwiczeniami fizycznymi, które seniorzy mogą wykonywać sami w domach).

Powyższe informacje zostały rozesłane do wszystkich placówek dziennego pobytu: Dziennych Domów „Senior+” i Klubów „Senior+” oraz organizacji pozarządowych zaangażowanych w realizację zadań w ramach *Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014-2020*, w całym kraju.

Informacje zostały także zamieszczone i są aktualizowane na bieżąco na stronach internetowych Ministerstwa: <https://www.gov.pl/web/rodzina> oraz <http://senior.gov.pl/> oraz w mediach społecznościowych, co zapewnia dotarcie do jak największego grona zainteresowanych: seniorów oraz osób, które mogą przekazać informacje swoim najbliższym seniorom, czy też zechcą wesprzeć osoby starsze w czasie epidemii. Ponadto, Ministerstwo zleciło także cykl audycji pt. „Wspierajmy Seniorów” w Polskim Radio (marzec 2020 r.).

Wobec wprowadzonych na terenie kraju obostrzeń dot. organizacji zajęć w placówkach pomocy społecznej, została w okresie od 12 marca do 24 maja 2020 r. została zawieszona

stacjonarna działalność Dziennych Domów i Klubów „Senior+, utworzonych w ramach programu wieloletniego „Senior+” na lata 2015-2020 (777 placówek). Z informacji przekazywanych na bieżąco przez jednostki samorządu terytorialnego, podopieczni tych placówek pozostawali w kontakcie z ich kadrą (organizowane były telefony wsparcia, dostarczane były materiały do zajęć oraz część zajęć realizowana była online), seniorzy otrzymywali także jeden gorący posiłek, dostarczany bezpośrednio do miejsca zamieszkania. Natomiast osoby starsze, które wymagały usług opiekuńczych zostały objęte stosownie do potrzeb pomocą w tej formie, świadczoną przez ośrodki pomocy społecznej.

W wyniku stopniowo znoszonych obostrzeń, od 25 maja 2020 r. umożliwiono podjęcie realizacji zawieszonych zajęć/działalności placówek, jednakże placówkom wspierającym osoby starsze zostały przedłożone rekomendacje dotyczące działalności placówek pobytu dziennego, aby nadal przeciwdziałać szerzeniu się zakażeń SARS-CoV-2. Działalność placówek jest nadzorowana przez służby wojewodów, a decyzje o wznowieniu ich funkcjonowania podejmowane są w zależności od sytuacji epidemiologicznej w danym regionie.

Informuje również, iż obecna sytuacja epidemiologiczna oraz jej wpływ na sytuację osób starszych znajdzie swoje odzwierciedlenie w *Informacji o sytuacji osób starszych w Polsce za 2020*, która zostanie przygotowana przez Radę Ministrów w 2021 roku.

Kolejno odnosząc się do kwestii stanowiska Polski w sprawie propozycji przyjęcia konwencji o prawach osób starszych, stanowisko Ministerstwa pozostaje bez zmian. Jednakże zapewniam, że Ministerstwo na bieżąco monitoruje prace Otwartej Grupy Roboczej ONZ ds. Praw Osób Starszych oraz bierze aktywny udział w opracowywaniu materiałów będących przedmiotem prac grupy, które są także przekazywane do wiadomości Pana Rzecznika.

Jednocześnie uprzejmie informuję, iż w kwestii możliwości bezpośredniego omówienia problematyki działań na rzecz wzmocnienia ochrony praw osób starszych pozostajemy otwarci na wszelkie propozycje dalszej współpracy.

Z poważaniem

z up. Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

Stanisław Szwed

Sekretarz Stanu

/-podpisano kwalifikowanym podpisem elektronicznym-/